

SOSIONOMIEN (AMK) OPINNOISTA JA OSAAMISESTA,

Sosiaalialan ammattikorkeakouluttajien kommentteja sosionomien (AMK) opinnoita ja osaamisesta opetussuunnitelmien perusteella

SOSIONOMIEN (AMK) OPINTOJEN JA OSAAMISEN YHTYMÄKOHDAT

Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon sosionomi (AMK) voi suorittaa 21 ammattikorkeakoulussa: Arcada, Centria, Diakonia, Hämeen, Jyväskylän, Karelia, Kymenlaakson, Lahden, Lapin, Laurea, Metropolia, Mikkelin, Novia, Oulun seudun, Saimia, Satakunnan, Savonia, Seinäjoen, Tampereen, Turun ja Vaasan ammattikorkeakouluissa. Nämä ammattikorkeakoulut muodostavat sosiaalialan AMK -verkoston.

Sosiaalialan AMK -verkosto laati yhteisen esityksen sosionomien (AMK) ydinosaamisesta ja -taidoista ensimmäisen kerran vuonna 2001. Tämän jälkeen se teki esityksen sosionomien (AMK ja ylempi AMK) kompetensseista vuonna 2009. Jokaisella sosiaalialan ammattikorkeakouluttajataholla on oma opetussuunnitelmansa sosionomi (AMK) koulutukseen. Tämän johdosta verkosto on itsekriittisesti kysynyt, *ovatko yhteiset linjaukset ohjanneet opetussuunnitelmatyötä siten, että sosiaalialan ammattikorkeakoulutetuilla on valmistuessaan riittävän yhteinen näkemys ammattialasta, alalla tehtävästä työstä ja ammatilliset tiedot sekä taidot?*

Tammikuussa 2014 lähetettiin kaikkiin 21 sosionomi (AMK) koulutusta toteuttavaan ammattikorkeakouluun opetussuunnitelmia koskenut kysely. Kysely keskittyi sosionomi (AMK) koulutuksen erittelyyn, eikä siinä huomioitu sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Vastaukset pyydettiin ammattikorkeakoulukohtaisesti. Näitä kertyi kuitenkin 22 erään ammattikorkeakoulun kahden toimipisteen vastattua kyselyyn. Kyselyssä hahmotettiin sosionomien (AMK) opintoja ja osaamista muun muassa koulutuksen tarjoaman teoreettisen viitekehyksen ja opetussuunnitelmiin sisältyvien opintojaksojen ja -kokonaisuuksien, sosionomien (AMK) kompetenssien, asiakastyön harjoittelujen ja työmenetelmiin perehtymisen näkökulmista. Tämä puheenvuoro pohjautuu kyselyn vastauksiin. Puheenvuorossa jäsennetään ammattikorkeakouluissa työskentelevien opetussuunnitelmia koskevien kommenttien nojalla sosionomien (AMK) opintojen sisältöä ja osaamisen tiedollista sekä taidollista perustaa, taitojen osalta erityisesti asiakastyövalmiuksia.

Kyselyyn saadut vastaukset olivat suuntaa antavia, joka tulee huomioida puheenvuoroon perehdyttäessä. Vastauksissa sosionomi (AMK) koulutusten opetussuunnitelmia ei eritelty hienovaraisesti, esimerkiksi osaamista opintopisteisiin jyvitetäessä, vaan yleisesti. Tulosten analysoinnissa pitäydyttiin lomakkeiden tiedoissa, eikä vastauksia verrattu esimerkiksi ammattikorkeakoulujen www -sivuilta löytyviin opetussuunnitelmiin. Kyselyn tuloksiin saattoi vaikuttaa myös meneillään olevat opetussuunnitelmamuutokset, sillä useat vastaajat kertoivat, että uudistustyö on parhaillaan käynnissä.

SOSIONOMI (AMK) OPINTOJEN JA OSAAMISEN *TEOREETTINEN VIITEKEHYS*

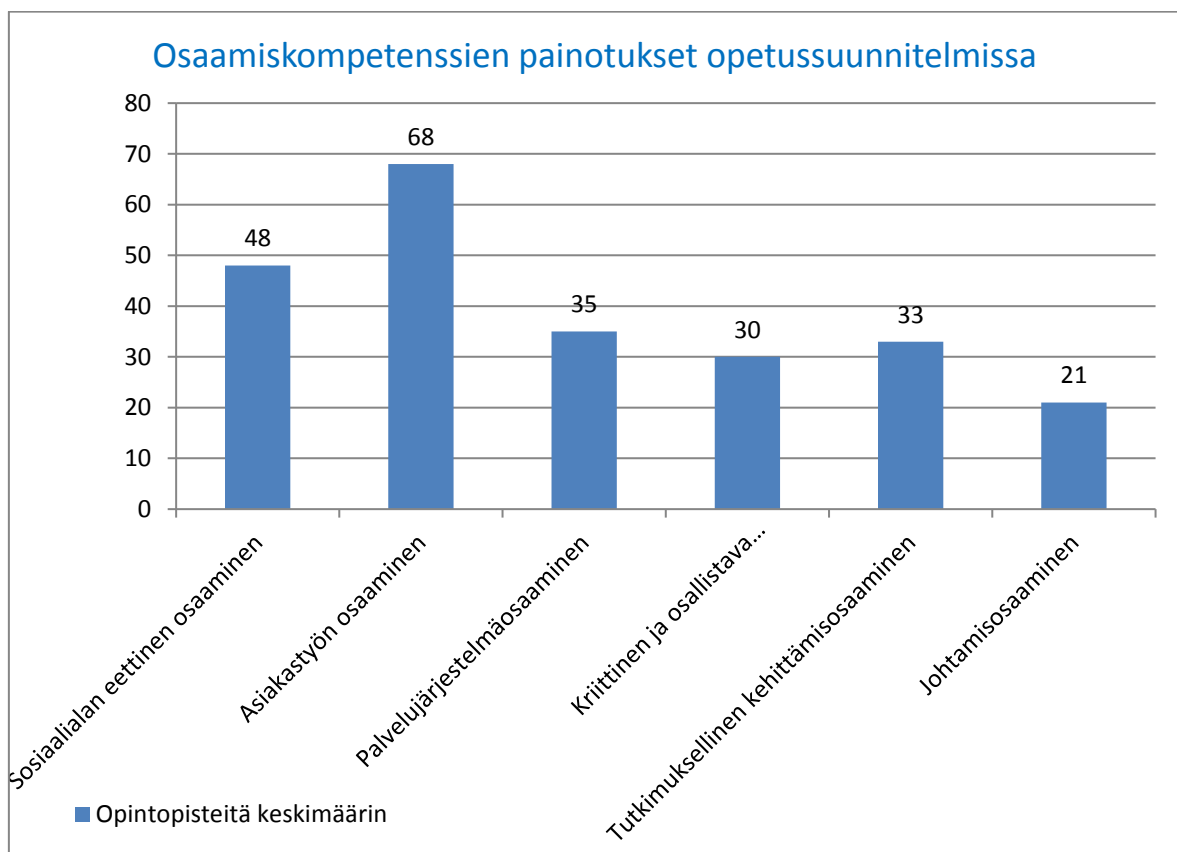
Sosiaaliala on aina edellyttänyt laaja-alaista osaamista mittavasta työkentästä johtuen. Ammattikorkeakouluissa työskentelevät kuvasivat sosionomi (AMK) tutkintoa *monipuolisena* ja erityisesti *yhteiskunta-* ja *käyttäytymistieteisiin* perustuvana tutkintona. Teoreettiset lähestymistavat ja niiden painotukset vaihtelevat ammattikorkeakouluittain. Vastauksissa mainittiin yksittäisistä tieteenaloista muun muassa kasvatustiede, psykologia, sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö.

Sosionomi (AMK) koulutuksen opetussuunnitelmia koskeneen kyselyn perusteella yli puolessa ammattikorkeakouluista sovelletaan *sosiaalipedagogista* orientaatiota. Opintojen keskiössä ovat yksilöiden ja yhteisöjen voimavarat ja niiden saaminen käyttöön. Muita teoreettisia orientaatioita sosionomi (AMK) tutkinnossa ovat esimerkiksi psykososiaalinen työ, ratkaisu- ja voimavaralähtöinen lähestymistapa sekä ohjauksen ja dialogisuuden viitekehykset.

SOSIONOMI (AMK) OPINTOJEN JA OSAAMISEN PAINOTTUMINEN *KOMPE-TENSSIALUEITTAN*

Valtakunnallinen sosiaalialan AMK -verkosto laati ensimmäisen kerran vuonna 2001 ja uudisti vuonna 2009 sosionomin (AMK) osaamiskuvauksen. Kuvaukset kertovat sosionomien (AMK) tieto- ja taitoperustan ytimistä. Tehdyt kuvaukset ovat antaneet suunnan sosionomikoulutuksille. Osaaminen jäsentyy vuoden 2009 kuvauksessa kuuteen kompetenssialueeseen: eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja

osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen. Vaikka sisällölliset lähtökohdat ovat sosionomikoulutuksissa yhtenevät ja yhdessä määritellyt, on ammattikorkeakouluilla opetussuunnitelmissaan erilaisia painotuksia. Osaaminen on usein läpäisevää, juonteista ja yhdistää useita opintojaksoja ja -kokonaisuuksia sekä oppisisältöjä. Suuntaa antavasti opetussuunnitelmakyselyn perusteella voi todeta, että kovinta ydintä sosionomi (AMK) koulutuksissa on *asiakastyön osaaminen* (ks. kuvio 1). Sosiaalialan asiakastyöosaamisen näkökulmasta keskiössä ovat kyky luoda asiakkaan osallisuutta tukeva ja suunnitelmallinen työskentelysuhde, kyky ohjata yksilöitä ja ryhmiä heidän arjessaan sekä reflektiotaidot. Kyselyyn vastanneet ammattikorkeakoulujen edustajat arvioivat asiakastyön sisältöjä olevan keskimäärin kolmannes opetussuunnitelmien sisällöistä (noin 70/ 210 opintopistettä).

Kuvio 1. Osaamiskompetenssien mukaisia opintopisteitä sosionomi (AMK) koulutuksen opetussuunnitelmissa keskimäärin

Asiakastyön lisäksi ytimenä sosionomi (AMK) tutkinnossa on sosiaalialan *eettinen osaaminen*. Eettinen osaaminen kytkeytyy vahvasti asiakkaan tuen tarpeista lähtevään suunnitelmalliseen

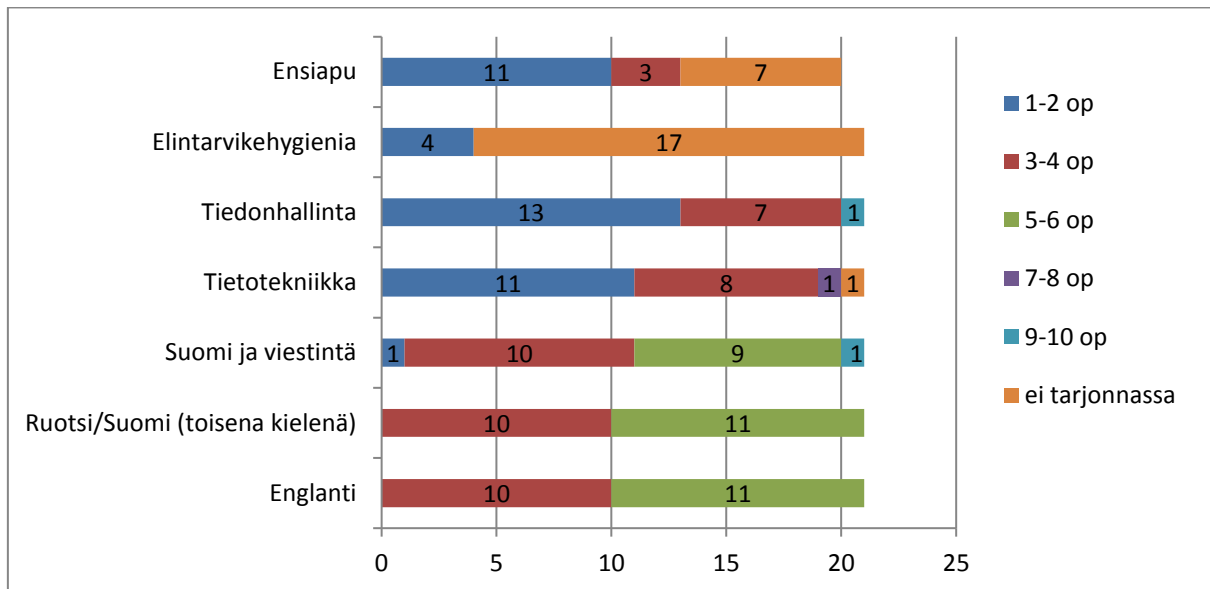
työskentelyyn sekä sitoutumiseen ammattialan eettisiin periaatteisiin kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Eettisen osaamisen sisältöjä on kyselyn perusteella tutkinnosta noin viidennes (arviolta 48/ 210 opintopistettä).

Kun asiakastyön osaaminen ja sosiaalialan eettinen osaaminen muodostavat yli puolet sosionomi (AMK) koulutuksen ydinsisällöstä (noin 110/ 210 opintopistettä), niin millaisia painotuksia saavat palvelujärjestelmäosaaminen, johtamisosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen? Kyselyn perusteella näiden neljän osaamisalueen yhteenlasketusta painoarvosta muodostuu toinen puolisko koulutuksen sisällöistä. Ammattikorkeakoulujen kesken on kuitenkin eroavaisuuksia. Joissakin ammattikorkeakouluissa korostetaan enemmän palvelujärjestelmäosaamista, kun taas toisissa ammattikorkeakouluissa esimerkiksi tutkimus- ja kehittämisosaaminen on saanut laajemmin jalansijaa myös ammattikorkeakoulujen tekemien pedagogisten valintojen perusteella. (Ammattikorkeakoulukohtaisista painotuksista johtuen kompetenssialueiden keskimääräisten opintopistemäärien summa ylittää kuviossa 1 sosionomi (AMK) tutkinnon laajuuden 210 opintopistettä.)

Sosionomien (AMK) *palvelujärjestelmäosaamiseen* kuuluvat opetussuunnitelmien erittelyyn pohjaavien vastauksien mukaan esimerkiksi lainsäädäntöä, sosiaaliturvaa, hyvinvointijärjestelmää ja -palveluita sekä taloutta koskeva osaaminen. *Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen* kompetenssialue liittyy sosionomi (AMK) opinnoissa erityisesti kansalaisyhteiskuntaa ja huono-osaisuutta ja yksilönä yhteisössä koskevien kysymysten tarkasteluun. Kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista opiskellaan eri ammattikorkeakouluissa esimerkiksi ”Suomalainen elämä, arki ja yhteiskunta”, ”Kansalaisyhteiskunta”, ”Kriittinen ja radikaali sosiaalityö” ja ”Huono-osaisuus” opintojaksoilla. *Tutkimuksellisesta kehittämisosaamisesta* on opetussuunnitelmissa laajoja kokonaisuuksia. Projektimainen oppiminen, tutkiva- ja kehittävä työote sekä opinnäytetyö ja näihin liittyvä menetelmäosaaminen sisältyvät tähän osaamisalueeseen vastausten perusteella. *Johtamisosaamiseen* liittyvät muun muassa esimiestyön, työlainsäädännön ja työelämäosaamisen, hallinnollisen osaamisen ja organisaatio-osaamisen oppisisällöt.

TYÖELÄMÄVALMIUKSIA YLEISESTI LUOVAT OPINNOT SOSIONOMI (AMK) KOULUTUKSESSA

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (15.5.2003/352) määritellään, että ammattikorkeakoulututkintoon johtavissa opinnoissa tulee olla perus- ja ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja, ammattitaitoa edistävää harjoittelua sekä opinnäytetyö. Sosionomi (AMK) tutkinto sisältää ydinosaamisen lisäksi myös yleisiä työelämävalmiuksia luovia perusopintoja.

Kuvio 2. Yleisesti ammattikorkeakouluopiskeluun ja työelämään valmiuksia luovat opinnot ja opintojen laajuudet sosionomi (AMK) koulutuksissa (N=21)

Yleisiä perusopintoja sosionomi (AMK) tutkinnossa ovat suomen ja viestinnän, englannin ja ruotsin kielen sekä tietotekniikan ja tiedonhallinnan opinnot. Nämä opinnot osana sosionomitutkintoa ovat yleisimmillään laajuudeltaan 3–6 opintopistettä. Kielten ja viestinnän osuus opintopisteittäin tarkasteltuna on jonkin verran suurempi verrattuna muihin opiskeluun ja työelämään valmiuksia luoviin yleisiin opintoihin. Ammattikorkeakoulussa työskentelevien kommenttien perusteella kielten opintoja on yhdistetty esimerkiksi moniammatillisen yhteistyön osaamiseen sekä monikulttuurisen kommunikaation opintojaksoihin. Pakollisten kieliopintojen lisäksi tarjotaan vapaavalintaisena valmentavaa englantia ja ruotsia. (Ks. Kuvio 2.)

Ensiapu on sisällytetty pakolliseksi osaksi sosionomikoulutusta 13 ammattikorkeakoulussa (13/21). Elintarvikehygieniapassin suorittamismahdollisuutta tarjotaan vapaasti valittavina opintoina neljässä ammattikorkeakoulussa (4/21). Tiedonhallinnan (13/21) sekä tietotekniikan

(7/21) opintoja on integroitu niin perus- kuin ammatillisiin opintoihin kuten osaksi ammatillisen kasvun ja urasuunnittelun opintojaksoja, tutkimus- ja kehittämisosaamisen opintoja sekä viestintätaitoja.

Ammattikorkeakouluissa työskenteleviltä kysyttiin erikseen terveystieteiden opintojen osuutta sosionomi (AMK) koulutuksessa. Kaksi kolmesta ammattikorkeakoulusta (14/21) mainitsi kyselyssä, että heillä on tarjonnassaan terveystieteiden opintoja sosiaalialan opiskelijoille. Terveystieteiden opintojen osuus tutkinnosta vaihtelee pääsääntöisesti laajuudeltaan yhdestä opintopisteestä 10 opintopisteeseen. Poikkeuksen tekee yksi ammattikorkeakoulu, jossa yhteisiä opintoja terveystieteiden kanssa on 30 opintopistettä. Ensiapu, lääkehoito ja terveyden edistäminen sekä liikunta hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäjänä mainittiin esimerkkeinä sosionomi (AMK) tutkintoon sisällytettävistä terveystieteiden opinnoista.

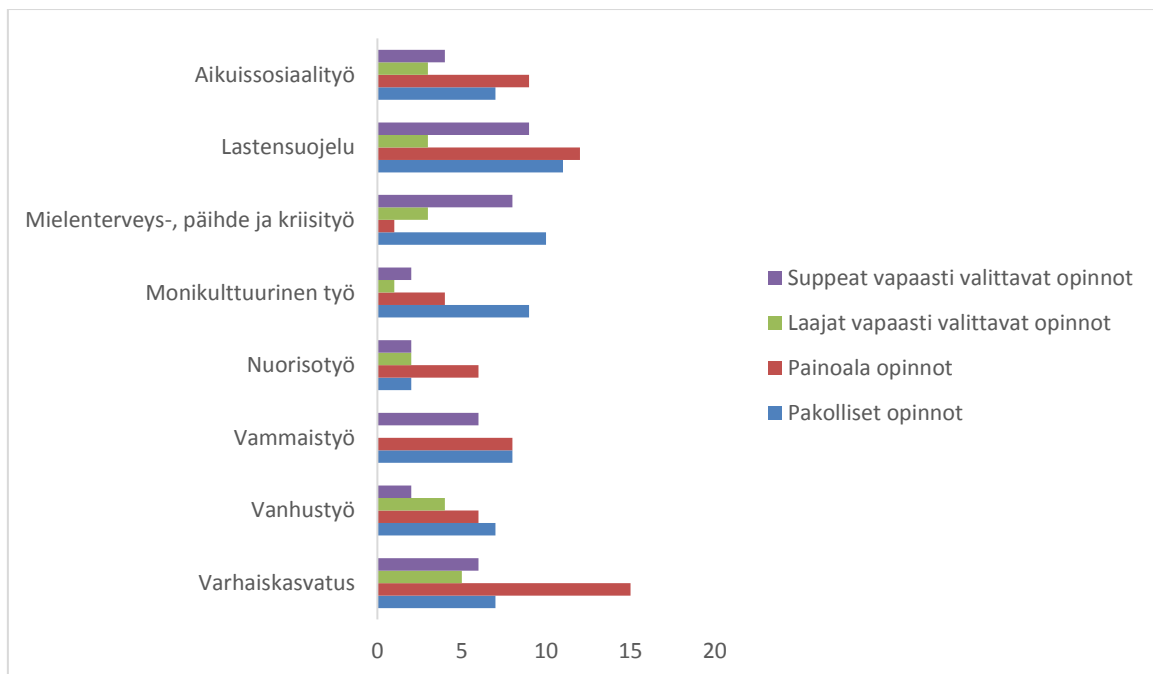
SOSIONOMIEN (AMK) OPINNOT JA OSAAMINEN ASIAKASTYÖN ALUEILLA

Sosionomi (AMK) koulutuksissa haasteena on asiakastyön alueiden moninaisuuden, asiakasryhmien erityispiirteiden ja yksilö/yhteiskuntasuhteiden erilaisten variaatioiden huomioiminen. Ammattikorkeakouluissa työskentelevien opetussuunnitelmia koskevasta raportoinnista oli havaittavissa, että koulutuksessa pyritään löytämään tasapaino sosiaalialan asiakastyön yleisten ja asiakasryhmäkohtaisten sisältöjen välillä ja huolehtimaan asiakastyössä tarvittavan ydinosaamisen saavuttamisesta. Asiakastyön osaamisen kokonaisuus näyttäytyy ammattikorkeakoulukohtaisesti erilaisena. Tähän vaikuttavat niin koulutuksen rakennetta, sisällöllisiä painopisteitä kuin pedagogisia lähestymistapoja koskevat ammattikorkeakoulukohtaiset ratkaisut.

Sosiaalialan koulutuksessa asiakastyön alueisiin liittyvillä opinnoilla on keskeinen sija ja niitä sisältyi runsaasti niin sosionomi (AMK) opiskelijoiden pakollisiin opintoihin, erityisiin painopisteisiin kuin vapaasti valittaviin opintoihin. Yksittäisen ammattikorkeakoulun kaikille sosionomi (AMK) opiskelijoille pakollisia asiakastyön opintoja kuvattiin kyselyssä opetussuunnitelmiin nojautuen toisaalta yleisenä asiakastyöosaamisena ja toisaalta tiettyihin asiakastyön alueisiin liittyvänä osaamisena tai näiden yhdistelmänä. Usein kerrottiin asiakastyössä tarvittavasta yleistä osaamista, mutta sitä ei otsikkotasolla sidottu tiettyyn asiakasryhmään. Kun

osaamista kuvattiin opintojakson otsikossa *yleisellä nimikkeellä*, siinä viitattiin sosiaalialan asiakastyöhön ja ammatilliseen vuorovaikutukseen, yksilön yhteiskuntasuhteeseen, sosiaalisten ongelmien tunnistamiseen ja huono-osaisuuteen. Tyypillisintä oli kuitenkin osaamisen *liittäminen tiettyyn asiakastyön alueeseen* jo opintojakson nimessä. Tällöin osaaminen kohdennetaan asiakastyön taitoihin määritellyllä tehtäväalueella tai rajatun asiakasryhmän parissa, kuten lastensuojelutyössä. On muistettava, että sosiaalialalla monet osaamisalueet, kuten eettinen osaaminen kohdistuvat useisiin asiakasryhmiin, joten asiakasryhmän mukaan nimetyt opintojaksot sisältävät itse asiassa näkökulmia myös sosionomin (AMK) yleiseen osaamiseen.

Opintojen painottaminen tai suuntaaminen merkitsee sosionomi (AMK) koulutuksessa opintojen valitsemista tarkoituksena saavuttaa syvempi tai erityinen osaaminen jostakin osaamisalueesta. Opintojen painottamista edeltää yleensä perusopintotyyppinen opintojen kokonaisuus, jossa on tutustuttu alaan joko kaikkea sosionomiosaamista kattavasta näkökulmasta tai eri asiakastyön alueisiin liittyvien opintojaksojen myötä. Kuvio 3 antaa osviittaa työalakohtaisesta opintojen toteutumisesta. On huomattava, että esimerkiksi varhaiskasvatuksen opintoja on vähintään 60 opintopistettä kaikissa 21 ammattikorkeakoulussa. Kuvio kertoo, että nämä sijoittuvat eritavoin sosionomien (AMK) opintoihin.

Kuvio 3. Sosionomi (AMK) koulutuksissa asiakastyön alueiden mukaisia pakollisia, painoala, laajoja ja suppeita vapaasti valittavia opintoja (ammattikorkeakoulujen lukumäärä)

Ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa keskeisiin asiakastyön alueisiin liittyvä opintotarjonta rakentuu vaihtelevasti ammattikorkeakoulun kaikille sosionomi (AMK) opiskelijoille suunnatuista pakollisista opinnoista, keskenään vaihtoehtoisista painoalaopinnoista tai vapaasti valittavien opintojen kokonaisuudesta (ks. kuvio 3). Opetussuunnitelmakyselyssä pyydettiin nimeämään vain asiakastyön alueisiin liittyviä opintoja ja onkin todennäköistä, että asiakastyö-aluekohtaisten opintojen lisäksi osaaminen täydentyy erilaisilla menetelmällisillä, yhteiskunnallisilla ja palveluihin liittyvillä opinnoilla. Opintojen etenemistä oli useissa vastauksissa kuvattu polkuna, juonteenä tai muulla tavalla osaamista syventävänä kokonaisuutena. Tietyn ammattikorkeakoulun kaikille sosionomi (AMK) opiskelijoille pakollisten, yksittäisten opintojaksojen laajuus oli yleisimmin 5 opintopistettä, joskin joissakin ammattikorkeakouluissa pakollisten opintojaksojen laajuus oli 23–30 opintopistettä. Painoalaopintojen laajuus vaihteli alle 10 opintopisteestä yli 30 opintopisteeseen. Vapaasti valittavissa opinnoissa laajojen opintojaksojen vaihteluväli oli kyselyn vastausten mukaan 10–60 opintopistettä ja suppeimmillaan tyypillisesti 3–5 opintopistettä. Ainoastaan yhdessä ammattikorkeakoulussa ei ole tällä hetkellä erikseen vapaasti valittavia opintoja, vaan ne kytkeytyvät syventävän vaiheen opintoihin ja niihin sisällytettyyn vapaavalintaisuuteen.

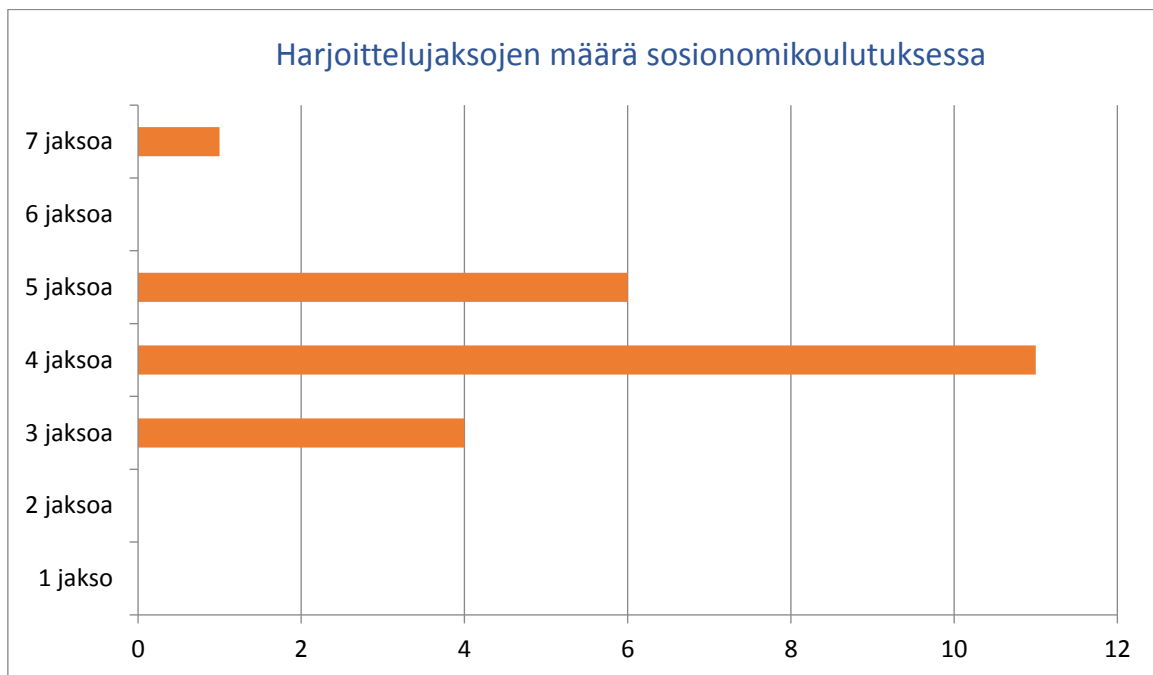
Ammattikorkeakouluissa työskentelevien vastausten perusteella asiakastyön alueen mukaan opetussuunnitelmiin on nimetty yleisimmin *varhaiskasvatukseen* ja *lastensuojeluun* liittyviä kokonaisuuksia kaikissa opintotyypeissä. Kelpoisuusasetuksen velvoite osoittaa sosionomi (AMK) opinnoista varhaiskasvatuksen ja/tai sosiaalipedagogiikan opinnot vaikuttaa omalta osaltaan siihen, miksi juuri lasten ja perheiden parissa työskentelemiseen valmiuksia antavat opinnot on nimetty asiakastyön alueen mukaan. Sosionomi (AMK) koulutuksen opetussuunnitelmista löytyy kyselyyn saatujen vastausten perusteella myös ratkaisuja, jolloin juuri varhaiskasvatus ja lastensuojelu on nimetty asiakastyön alueen perusteella ja muut painottamismahdollisuudet yleisen sosionomiosaamisen mukaisesti, kuten eettinen ja asiakastyö osaaminen. Lastensuojelu -otsikon alle on liitetty tavallisimmin perheisiin ja lapsiin suunnatut sisällöt. Varhaiskasvatusta ja lastensuojelua voidaan pitää perinteisesti menetelmällisimpinä asiakastyön alueina ja ne ovat suosittuja opintoja opiskelijoiden parissa.

Aikuissosiaalityö ja *sosiaaliohjaus* ovat selkeästi muodostumassa alueeksi, jonka osaaminen halutaan turvata ja tarjota opiskeltavaksi opintojen eri vaiheissa. Niin ikään pakollisia opintoja halutaan tarjota ja opintojen painottaminen mahdollistaa *vammaistyöhön* ja *vanhustyöhön*, jotka

ovat perinteisiä sosiaalialan työkenttiä. *Mielenterveys-, kriisi- ja päihdetyöhön* näyttäisi liittyvän selkeästi osaamista täydentävän näkökulman luonne. Niitä tarjotaan suppeina ammattikorkeakoulun kaikille sosionomi (AMK) opiskelijoille pakollisina opintoina ja vapaasti valittavina opintoina, mutta harvemmin niin sanottuina painoalaopintoina. Sosionomi (AMK) koulutuksessa on mainittujen asiakastyöalueiden lisäksi esimerkiksi *moninaisuus- ja maahanmuuttajatyön* opintoja.

HARJOITTELUJAKSOT SOSIONOMI (AMK) KOULUTUKSESSA

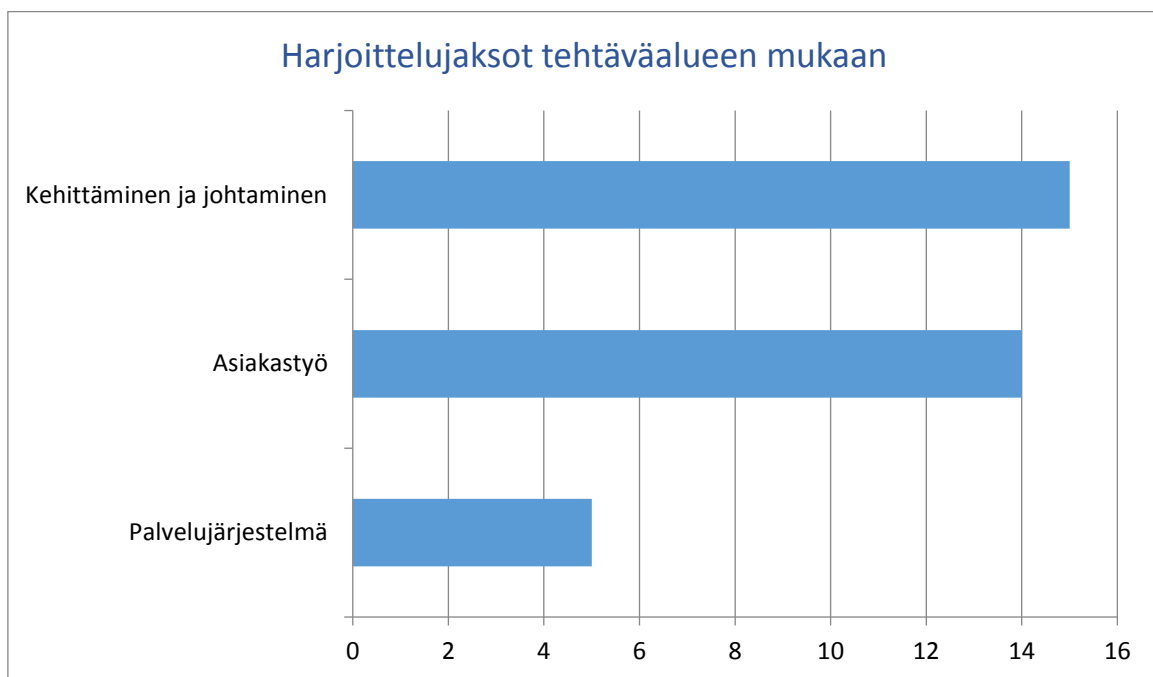
Harjoittelu on olennainen osa sosionomi (AMK) koulutusta ja harjoittelun osuus kolmen ja puolen vuoden opinnoista on usein noin viidennes eli 45 opintopistettä (45/210 opintopistettä). Monista muista ammattikorkeakoulujen koulutusaloista poiketen sosionomikoulutuksessa on useita eri näkökulmiin sidottuja harjoittelujaksoja. Teorian ja käytännön tiivistä integraatiota on perinteisesti pidetty tärkeänä. Sosionomi (AMK) koulutuksessa on tyypillistä toteuttaa myös muuta työelämäläheistä sekä teorian ja käytännön vuoropuheluun perustuvaa pedagogiikkaa, jolloin käytäntölähtöinen oppiminen ei rajoitu vain harjoitteluihin. Ammattikorkeakouluille suunnatussa kyselyssä keskityttiin kuitenkin pelkästään harjoittelujaksoihin.

Kuvio 4. Sosionomi (AMK) koulutuksen harjoittelujaksojen määrä ammattikorkeakouluissa (N=22)

Sosionomi (AMK) koulutuksissa on *harjoittelujaksoja* kolmesta seitsemään, tavallisimmin neljä (ks. kuvio 4). Harjoittelujaksojen yhteenlaskettu opintopistemäärä oli 15 ammattikorkeakoulussa 45 op, kolmessa ammattikorkeakoulussa 45–50 opintopistettä ja kolmessa ammattikorkeakoulussa 60–75 opintopistettä. Yksittäisten harjoittelujaksojen laajuudet vaihtelivat kolmesta opintopisteestä kahteenkymmeneen opintopisteeseen.

Harjoittelujaksoja oli nimetty kyselyyn saaduissa vastauksissa opiskeluprosessin vaiheen, sosiaalialan tehtäväalueen tai asiakasryhmän mukaan. Kun harjoittelujaksot oli nimetty opiskeluprosessin vaiheen mukaan, harjoitteluiden kokonaisuus muodostui orientoivasta, erikoistavasta tai suuntaavasta harjoittelusta sekä syventävästä harjoittelusta. Noin neljäsosassa (5/21) sosionomikoulutuksista harjoittelujaksot oli nimetty edellä kuvatulla tavalla.

Kuvio 5. Ammattikorkeakoulujen sosionomi (AMK) koulutuksissa yksi tai useampia harjoittelujaksoja nimettynä palvelujärjestelmän, asiakastyön ja/ tai kehittämisen ja johtamisen mukaan

Suurimmassa osassa sosionomi (AMK) koulutuksia on yksi tai useampi asiakastyöhön liittyvä harjoittelujakso. 14 ammattikorkeakoulusta löytyy asiakastyöksi nimettyjä harjoittelujaksoja.

Lisäksi harjoittelujaksoja oli nimetty työalueen ja asiakasryhmän mukaan, esimerkiksi varhaiskasvatuksen harjoittelu, lapsi- ja perhetyön harjoittelu, vanhustyön harjoittelu, människor i utsatta livsssituationer sekä moninaisuus ja monikulttuurisuus harjoittelu. Asiakastyöhön liittyviä harjoittelujaksoja oli nimetty myös työmenetelmien mukaan, esimerkiksi ammatillisten työmenetelmien harjoittelu, sosiaalipedagoginen harjoittelu, sosiaaliohjauksen harjoittelu, muu-
tostyö, ryhmäohjaus ja valtaistava harjoittelu. Voidaankin todeta, että kaikissa sosionomi (AMK) koulutuksissa on yksi tai useampi asiakastyöhön keskittyvä harjoittelu. Koulutuksiin sisältyy yleisesti myös hallintoon, johtamiseen ja kehittämistyöhön liittyvä harjoittelu. Asiakastyössä toteutuvan yksittäisen harjoittelujakson laajuus oli yleisimmin 10–15 opintopistettä (8–10 viikon harjoittelu) ja palvelujärjestelmäharjoitteluiden yleisin laajuus oli 10 opintopistettä. Hallintoon, johtamiseen ja kehittämistyöhön kohdistuvien harjoittelujaksojen yleisin laajuus oli 10–12 opintopistettä, joka vastaa keskimäärin kahdeksan viikon harjoittelua. (Ks. Ku-
vio 5.)

SOSIONOMIEN (AMK) MENETELMÄOSAAMINEN YKSILÖ-, RYHMÄ- JA YHTEISÖLÄHTÖISESSÄ SEKÄ YHTEISKUNNALLISESSA TYÖSSÄ

Opetussuunnitelmakyselyssä tiedusteltiin asiakastyön menetelmiä, joihin sosionomit (AMK) opinnoissaan perehtyvät. Ammattikorkeakouluissa työskentelevät jäsensivät sosionomien (AMK) asiakastyön menetelmällistä osaamista nimeten muun muassa teoreettisia lähestymistapoja, asiakastyön alueita, työotteita, työkäytäntöjä, työmenetelmiä ja työvälineitä. Sosionomien (AMK) asiakastyön menetelmäosaamisen jäsentäminen osoittautui haasteelliseksi tehtäväksi, kun menetelmien käyttö pohjaa työalue- ja asiakasryhmäkohtaiseen soveltuvuuteen.

Yksilö-, ryhmä- ja yhteisölähtöisen sekä yhteiskunnallisen työn menetelmät lukeutuvat sosionomi (AMK) koulutukseen. Vastausten perusteella *yksilölähtöisen asiakastyön* kolmikanta muodostuu sosionomien (AMK) osaamisessa 1) asiakastyön sekä asiakas- ja palvelusuunnitelman laatimisesta, toteuttamisesta, toteutuneen dokumentoinnista ja arvioimisesta, 2) asiakkaan kohtaamisesta sekä vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön pohjaavista menetelmistä että 3) ohjauksesta, johon kuuluu myös palveluohjaus. Yksilölähtöistä asiakastyötä siivittää ratkaisu- ja voimavaralähtöisyys.

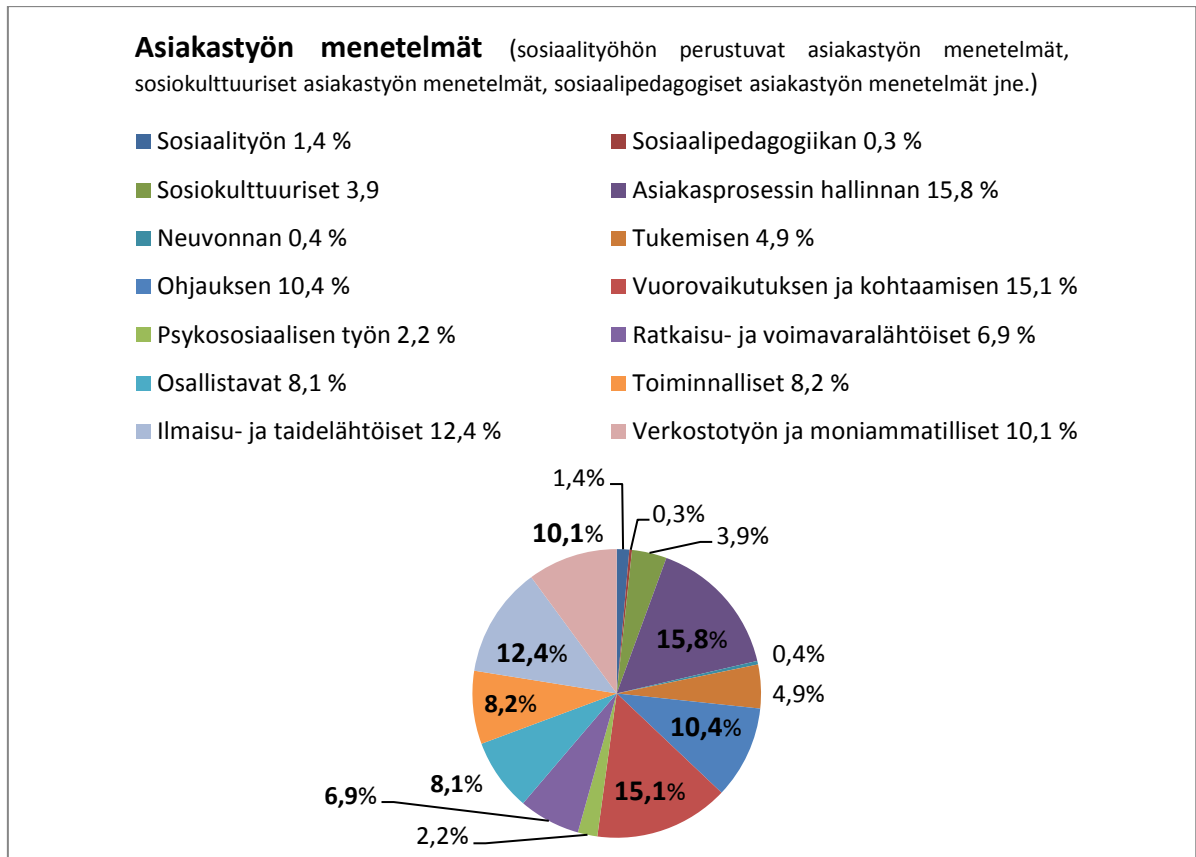
Ammattikorkeakoulujen kouluttajien näkemysten mukaan *ryhmälähtöisen asiakastyön* keskiössä on sosionomien (AMK) osaamisessa ohjaus. Ohjaus pohjaa vuorovaikutuksen ohella toimintaan, jolloin hyödynnetään esimerkiksi ilmaisun ja taiteiden tarjoamia mahdollisuuksia, käyttäen muun muassa kuvallisia, musiikin ja draaman sekä kirjallisuuden antamia keinoja.

Yhteislähtöinen asiakastyö on ensisijassa yhteisöllistä. Kuvatussaan sosionomien (AMK) yhteislähtöisen asiakastyön osaamista ammattikorkeakouluissa työskentelevät käyttivät ilmaisuja yhteisöllisyys, yhteisöanalyysi, yhteisöhoito, yhteisökasvatus, yhteisökuntoutus ja demokraattinen yhteisökuntoutus, yhteisötyö ja yhteisösosiaalityö mutta myös yhteisöprojektit.

Yhteiskunnallista työtä taustoittaa vastaajien mukaan ymmärrys sosiaalialan työn lähtökohdista ja yhteiskunnallisista tavoitteista. Se mieltä rakenteelliseksi työksi sekä aluetyöksi ja yhdyskuntatyöksi mutta myös globaaliksi työksi. Yhteiskunnallinen työ on heidän kommenttiansa perusteella vaikuttamista. Yhteiskunnallinen työ edellyttää sosionomeilta (AMK) valmiuksia tutkimukseen, kehittämiseen, tiedontuotantoon sekä tiedottamiseen ja viestintään.

SOSIONOMIEN (AMK) ASIAKASTYÖN MENETELMÄOSAAMINEN TYÖALUEITTAIN

Ammattikorkeakouluissa työskenteleviä pyydettiin opetussuunnitelmakyselyssä kirjaamaan asiakastyön menetelmiä sosiaalialan työalueittain, jolloin näitä nimettiin useista tulokulmista. Kuviossa kuusi on eri työalueiden kohdalla mainittu asiakastyön menetelmällisiä lähestymistapoja. Mainitut 14 lähestymistapaa keräsivät eri työalueiden yhteydessä kaikkiaan 695 mainintaa, joka on kaksi kolmannesta kaikista maininnoista (695/1045). Puuttuvassa kolmanneksessa ovat esimerkiksi ilmaiset yksilö-, ryhmä-, perhe- ja yhteisötyön menetelmät sekä viittaukset työalueeseen, esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelutyön menetelmät. Tässä kolmanneksessa ovat myös työvälinekohtaiset maininnat, esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta. Samoin kuvioista puuttuvat yksittäiset maininnat eri tiedeperustoihin. Kuviossa kuusi mainituista menetelmistä suosituimmat toistuivat eri työalueiden yhteydessä, joka työaluekohtaisesta tarkastelusta on jatkossa havaittavissa.

Kuvio 6. Asiakastyön eri työmenetelmiin perehtyminen sosionomi (AMK) koulutuksissa

Ammattikorkeakouluissa työskentelevät tarkastelivat laajasti sosionomien (AMK) asiakastyön menetelmäosaamista lapsi-, nuoriso- ja perhetyössä. *Varhaiskasvatuksen lapsityötä* määrittää pedagoginen toiminta. Pedagogisia ratkaisuja he luonnehtivat sanalla lapsilähtöinen. Sosionomien (AMK) osaamisen keskiössä on varhaiskasvatussuunnitelmatyö, jonka laadinta pohjaa lapsihavainnointiin ja vanhempien kanssa käytäviin kasvatust keskusteluihin. Vastauksissa ei eritelty esimerkiksi lapsi- ja ryhmäkohtaista suunnittelutyötä. Varhaiskasvatuksen lapsityössä keskeinen asema on toiminnalla. Toiminta voidaan yhdistää muun muassa leikin ja liikunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin sekä tutkivaan oppimiseen että projekti- ja teematyöskentelyyn. Toiminnan osana ilmaisuun ja taiteisiin, kuten kirjallisuuteen, kuvataiteisiin, musiikkiin ja draamaan pohjaavalla työskentelyllä ovat tärkeä asema. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan tulevaisuuden painotuksia ovat viimeaikaisten kannanottojen mukaan muun muassa lapsen kohtaaminen ja osallisuus, hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toiminnallinen yhdistäminen sekä vankka pienryhmätoiminnan ohjaus.

Varhaiskasvatuksen perhetyötä luonnehtii perhelähtöisyys ja kasvatuskumppanuus. Varhaiskasvatuksen perhetyön ja *avopalvelujen lapsi- ja perhetyön* perusta on moniammatillisessa verkostotyössä. Kumppanuus ja monialainen yhteistyö ovat esimerkiksi varhaiskasvatustyötä olennaisesti koskevia teemoja. Ammattikorkeakouluissa toimivista sosionomien (AMK) osaamisessa keskeinen rooli on perheen kohtaamisella ja vuorovaikutukseen, dialogiin pohjaavilla työkäytännöillä, joihin linkittyvät puheeksi ottamisen ja huolen esiin ottamisen sekä perheen ja vanhemmuuden tukemisen keinot. Perheiden kanssa toimittaessa hyödynnetään erilaisia työvälineitä, kuten sukupuun tekemistä, menneisyysmatkailua, vanhemmuuden ja parisuhteen roolikarttoja, perhenavigaattoria, voimavaramittareita, huolen vyöhykkeitä, elämäkertatyöskentelyä, valokuvia, erilaisia kuvakortteja, sekä lomakkeita ja työkirjoja.

Perheiden kanssa tehtävän työn tavoin *sosiaalialan nuorisotyö* pohjaa moniammatilliseen verkostotyöhön kyselyyn saatujen vastausten perusteella. Sosionomien (AMK) osaamisen keskiössä on nuorten kanssa työskenneltäessä ohjaus, joka tähtää nuoren osallistamiseen ja osallisuuden vahvistamiseen sekä toimintaan, kuten toimintakokemus- ja seikkailumenetelmien mutta myös ilmaisun ja taiteiden hyödyntämiseen. Nuorten kanssa työskentelyn kärkinä on usein pidetty arjen hallinnan, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämistä.

Lastensuojelutyössä on peränkuulutettu lasten ja perheiden tilanteiden arvioinnin käytäntöjen ja työmenetelmien systematisointia sekä kehittämistä. *Lastensuojelun avohuollon* työkenttään yhdistyivät sosionomikouluttajien näkemyksissä muun muassa ehkäisevä lastensuojelu, erilaiset lastensuojelun avohuollon tukitoimet, sijaisperhehoito sekä sijaisvanhemmuuden kysymykset. *Lastensuojelun laitoshuoltoon* he liittivät kommentteissaan myös jälkihuollon. Lastensuojelun avo- ja laitoshuollossa sosionomien (AMK) osaaminen nojaa kyselyn vastausten perusteella vuorovaikutukseen, dialogiin ja yhteistyöhön. Työ on niin lapsen kuin perheen huomioon ja työhön mukaan ottavaa. Se on ratkaisu- ja voimavaralähtöistä. Työssä hyödynnetään toiminnallisia menetelmiä. Samoin kuin avopalvelujen lapsi- ja perhetyössä myös lastensuojelun avo- ja laitoshuollossa käytetään runsaasti erilaisia työvälineitä.

Ammattikorkeakouluissa toimivien kommentteista ilmeni, että lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelyssä hyödynnetään soveltaen terapeuttisia menetelmiä. He viittasivat muun muassa leikkiterapiaan (Theraplay) ja perheterapeuttisiin lähestymistapoihin mutta myös ympäristöterapiaan. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin myös eläinterapia ja puutarheterapia. Sosionomien (AMK) asiakastyön menetelmäosaamiseen sisältyy terapeuttisia valmiuksia.

Sosiaalityötä koskien on peräänkuulutettu ehkäisevän, vahvistavan, vaikuttavan ja kumppanuusperusteisen työotteen lujittamista. Ammattikorkeakoulujen edustajat kommentoivat sosionomien (AMK) asiakastyön menetelmäosaamista myös aikuisten parissa työskenneltäessä. *Aikuisten kanssa tehtävän työn* (aikuissosiaalityön) ja *sosiaalisen kuntoutuksen* osaamisessa korostuu heidän kommenttien mukaan asiakastyön suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin valmiudet siten, että toiminta pohjaa toimintakyvyn, sosiaalisen tilanteen ja palvelutarpeiden arviointiin ja on tavoitteellista. Asiakkaan kanssa rakennetaan elämäntarinaa, käyttäen esimerkiksi menneen ja tulevaisuuden muistelun keinoja sekä verkostokartan rakentamista. Työskentelyssä korostuu ratkaisujen hakeminen, muutoksen edistäminen ja ihmisen voimavarojen lisääminen. Aikuisten kanssa tehtävässä työssä painopiste on ohjauksessa. Kuntoutustyön yhteyteen voidaan liittää ilmaisu kuntoutusohjaus. Työssä hyödynnetään yksilö- ja ryhmäohjauksen mutta myös palveluohjauksen mahdollisuuksia. Niin aikuisten kanssa tehtävässä työssä kuin sosiaalisessa kuntoutuksessa pyritään asiakkaan osallisuuden vahvistamiseen. Verkostotyöllä on keskeinen asema, kun työskentely tähtää esimerkiksi työllisyyden edistämiseen.

Mielenterveys- ja päihdetyön viimeaikaisissa kannanotoissa on huomio kohdistunut ongelmien mahdolliseen samanaikaisuuteen, asiakkaan aseman vahvistamiseen työskentelyssä, ongelmien ehkäisyyn sekä avo- ja peruspalveluiden kehittämiseen. Sosiaalialalla tehtävässä *mielenterveys-työssä* sosionomien (AMK) osaamisen perusta on asiakkaan, ihmisen kohtaamisessa sekä vuorovaikutuksessa, dialogissa, jolloin toiminnassa hyödynnetään havainnointia, pulmien varhaista havaitsemista ja näiden puheeksi ottamista sekä motivoivaa haastattelua että ohjausta. Sosiaalialan mielenterveystyö pohjaa ratkaisu- ja voimavaralähtöisyyteen. Työssä on sijansa toiminnallisuudella. Työssä hyödynnetään ilmaisun, luovuuden, ja taiteiden suomia keinoja, kuten kuvataiteita, valokuvia, elokuvia, musiikkia, tanssia ja tarinateatteria. Sosionomien (AMK) *kriisityön* osaamiseen ammattikorkeakouluissa toimivat liittivät ensisijassa kriisi sanan sisältäviä ilmaisuja, kuten elämän kriisitilanteet, kriisin vaiheet, kriisiprosessi, kriisissä olevan asiakkaan kohtaaminen, kriisityö, ja sen menetelmät sekä kriisien jälkikäsitteily eli debriefing. Mielenterveys-, päihde- ja kriisityötä yhdisti se, että näiden yhteydessä vastuksissa mainittiin jokin kognitiivisella alkavaa, joko kognitiivinen teoria, ote, työskentelytavat, menetelmät tai terapioita.

Sosionomien (AMK) *päihdetyön* osaamisen perusta on ammattikorkeakouluissa työskentelevien mukaan asiakasprosessin hallinnassa eli asiakkaan elämäntilanteen kartoittamisessa, työn

suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Sosiaalialalla tehtävän mielenterveystyön tapaan päihdetyön keskeisiä elementtejä ovat vuorovaikutus, dialogi, kuten puheeksi ottaminen sekä muutosta edistävä keskustelu. Päihdetyössä painottuivat aktivoivat ja motivoivat menetelmät sekä ohjaus ja yhteisöllinen työskentely. Päihdetyössä hyödynnetään lukuisia työmalleja ja -välineitä, kuten mini-interventiota ja kahdentoista askeleen ohjelmaa sekä Audit –testiä. Verkostotyö ja asiakkaan läheisten huomioiminen ovat olennaisia tekijöitä päihdetyössä.

Sosiaalialan *seniori- ja vanhustyö* on vastaajien mukaan luonteeltaan kuntouttavaa. Erityisen työalueen muodostaa muistin kuntoutus ja tällöin hyödynnettävät menetelmät. Seniori- ja vanhustyön kohdalla sosionomien (AMK) osaamisessa korostuu asiakkaan, ihmisen kohtaaminen ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luominen hänen kanssaan. Lisäksi painottuu asiakastyön suunnittelu, toteutus ja arviointi sekä asiakassuunnitelman laadinta, erityisesti ikääntyvän toimintakyvyn ja palvelutarpeiden arvioinnin näkökulmista. Työssä hyödynnetään sosio-kulttuurista lähestymistapaa. Vanhuspalveluissa sosionomeilta (AMK) kaivataan tehtyjen selvitysten mukaan muun muassa asiakkaiden osallisuuden edistämisen sekä ohjauksen valmiutta mutta myös asiakassuhteiden hallinnan ja palveluiden tuottamisen osaamista.

Myös *vammaistyössä* sosionomien (AMK) osaamisen painotus on ammattikorkeakouluista saattujen vastausten nojalla asiakkaan kohtaamisessa ja vuorovaikutussuhteen luomisessa, jolloin huomio kohdentuu lisäksi näitä helpottavien, tukevien ja korvaavien välineiden sekä menetelmien käyttöön. Toinen painopiste sijoittuu asiakkaan, ihmisen tilanteen, toimintakyvyn ja palvelutarpeiden tarkastelun alueelle ja erityisesti yksilökeskeisen elämänsuunnittelun menetelmiin. Yksilökeskeisen elämänsuunnittelun menetelmien hallinta on saanut pontta muun muassa kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamiseen tähtäävästä ohjelmasta, jonka myötä laitoshuoltoa puretaan.

Sosionomien (AMK) *moninaisuus* ja *monikulttuurisuus työn* osaamisessa korostuvat kulttuuri-tietoisuus ja kulttuurisensitiivinen työ sekä rasismiin vastainen ja integraatiota sekä yhdenvertaisuutta edistävä työ. Muutoin painotus on maahanmuuttaja- ja kotoutumistyössä. Nämä painopisteet tukevat maahanmuutolle muutoin asetettuihin tavoitteisiin pääsemistä kuten oman paikan löytämistä ja osallisuuden vahvistumista suomalaisessa yhteiskunnassa.

Sosionomien (AMK) osaamiseen sisältyy *asiakastyön menetelmien* hallinnan lisäksi valmius näiden *kehittämiseen*. Tämän ulottuvuuden ammattikorkeakouluissa työskentelevät yhdistivät

sosionomien (AMK) omaksumaan tutkivaan ja kehittävään työöteeseen. Sosionomien työn tutkimisen ja kehittämisen lähestymistapaa he kuvasivat työelämälähtöiseksi sekä prosessi- ja yhteiskehittämisen lähtökohtiin nivoutuvaksi. Sosionomien (AMK) osaamista kuvaa myös työn tulosten arviointi ja vaikuttavuuden tarkastelu.

SOSIONOMIEN (AMK) OPINTOJEN JA OSAAMISEN *PAINOPISTEALUEET*

Tämä puheenvuoro pohjautuu sosiaalialan ammattikorkeakoulutahoille suunnattuun kyselyyn. Kyselyssä jäsenettiin opetussuunnitelmien perusteella sosionomien (AMK) opintojen ja osaamisen rakentumista eri tulokulmista, kuten tietoperustan, kompetenssien sekä asiakastyön ja siinä hyödynnettävien menetelmien osalta.

Sosionomi (AMK) opiskelijoiden koulutusaikana tavoittamassa teoreettisessa viitekehysessä on ammattikorkeakoulukohtaisia painotuseroja, mutta perussäie on yhteneväinen. Koulutuksen tarjoama tietoperusta nojautuu *käyttäytymis-* ja *yhteiskuntatieteisiin*. Huomattavassa osassa ammattikorkeakouluja hyödynnetään lisäksi *sosiaalipedagogista* lähestymistä teoreettisen viitekehksen muodostamisessa.

Eri ammattikorkeakoulujen sosionomi (AMK) koulutusten pedagogissa järjestelyissä on vaihtelua. Koulutusten sosiaalialan ammattikorkeakoulutetuille antama osaaminen on kuitenkin hyvin samansuuntainen. Koulutuksissa korostetaan *asiakastyön osaamista* ja tämän yhteydessä *eettistä osaamista*. Näiden ohella huomioituvat palvelujärjestelmäosaaminen, johtamisosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen.

Opetussuunnitelmissa sosionomien (AMK) asiakastyön osaaminen tulee tavallisimmin huomioiduksi *asiakastyön alueiden* tai *asiakasryhmien* kautta. Tämä ilmenee jo opintojaksojen- ja kokonaisuuksien otsikoista, jotka on usein johdettu asiakasryhmän tai tälle suunnatun palvelukokonaisuuden mukaan. *Käytännön harjoittelun* merkitys on olennainen asiakastyövalmiuksien mutta myös johtamis- ja esimiestyöhön sekä työn kehittämisen mahdollisuuksiin perehtymisen näkökulmista. Usein sosionomi (AMK) koulutukseen kuuluu neljä käytännön harjoittelujaksoa, joiden yhteenlaskettu laajuus on yleisimmin 45 opintopistettä (45/ 210 opintopistettä).

Sosionomien (AMK) asiakastyön osaamiseen kuuluu *tavoitteellisen asiakastyön prosessin hallinta*: suunnittelu, toteutus, dokumentointi ja arviointi yhdessä asiakkaan kanssa. Sosionomien (AMK) asiakastyön menetelmäosaamisen ytimessä on *ohjaus*. Ohjausta hyödynnetään työskenneltäessä yksilön, ryhmän, perheen mutta myös yhteisön kanssa. Ohjausta käytetään työskenneltäessä niin asiakkaan kotona kuin muissa toimintaympäristöissä. Ohjaus merkitsee myös palveluihin ohjaamista. Ohjauksen käytäntöjä ja välineitä voidaan tarkentaa työalueittain, kuten ohjausosaaminen lapsityössä ja perhetyössä. Sosionomien (AMK) ohjausosaamista voidaan tarkastella myös lähestymistavan kuten sosiaalipedagogisen tai sosiokulttuurisen työn viitekehystä.

Ratkaisu- ja voimavaralähtöisyys kuvaavat sosionomi (AMK) tutkinnon omaavien menetelmäosaamista. Ratkaisu- ja voimavaralähtöisten menetelmien ohessa voidaan puhua valtaistavista menetelmistä. Menetelmä sana linkittyy myös ilmaisuihin *osallistava* ja *osallisuutta* tukeva, edistävä tai vahvistava. Ihmisen, asiakkaan osuuden lujittamiseen pyritään osallistamisen ja osallisuuden lujittamisen ohella aktivoivien menetelmin. Asiakastyön kokonaisprosessin hallinnan ja ohjauksen ohella ratkaisu- ja voimavaralähtöisyyttä sekä ihmisen, asiakkaan osallisuuden lisäämistä voi pitää sosionomien (AMK) menetelmäosaamisen kulmakivinä.

Sosionomien (AMK) asiakastyön osaamisen eräs painopiste löytyy *vuorovaikutukseen, dialogiin* perustuvista menetelmistä. Nämä näkökulmat ovat yhdistettävissä psykososiaalisen työn orientaatioon. Myös *verkosto-osaaminen* ja *moniammatillisuus* kuuluvat sosionomien (AMK) asiakastyön menetelmäosaamiseen.

Sosionomien (AMK) asiakastyön osaamiseen lukeutuvat myös *toiminnalliset menetelmät*. Merkityksellinen asema on lisäksi kulttuuriin sekä ilmaisuun, luovuuteen ja taiteisiin perustuvalla työotteella, menetelmillä ja toiminnalla.

Sosionomi (AMK) koulutus toteutuu 21 ammattikorkeakoulussa. Koulutuksen osaamistavoitteiden määrittelyssä ja koulutusjärjestelyissä on eroja. Opetussuunnitelmia koskeneen kyselyn perusteella syntyi kuva, että eroista huolimatta sosionomeille (AMK) koulutusaikana tarjolla oleva osaamisperusta on *hyvin yhteneväinen*. Koulutuksen myötä sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen sosionomien (AMK) saavuttama ammatillinen pohja mahdollistaa kansalaisten, asiakkaiden parhaaksi yhdessä työskentelyn sekä yhteiseen sosiaaliseen hiileen puhaltamisen.

KIRJOITTAJAT

Helminen, Jari, Diakonia-ammattikorkeakoulu, johtaja (YTT), puh. 040 – 869 6021, s -posti jari.helminen@diak.fi

Mäntyneva, Päivi, Hämeen ammattikorkeakoulu, lehtori (YTM), puh. 050 – 574 5506, s -posti paivi.mantyneva@hamk.fi

Rinne, Päivi, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, koulutusohjelmapäällikkö (YTT), puh. 040 – 8304190, s -posti paivi.rinne@seamk.fi

TAUSTALÄHTEET

Borgman, M. & Dal Maso, R. & Hakonen, S. & Honkakoski, A. (pj.) & Lyhyt, T. 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. Pohjolan Painotuote Oy. Rovaniemi.

Duunista opintopisteiksi. Opas työn opinnollistamisesta. 2013. OSATAAN! – Osataan arviointi työssä työpaikkojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistoimintana. Kopijyvä. Kouvola. 2013

Helminen, Jari 2014. Sosiaalialan työmenetelmien ja kehittämistoiminnan osaajat. Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan erikoistumiskoulutukset vahvistamassa ammatillista osaamista. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:8. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Helminen, J. & Lähteinen, S. (toim.). 2013. Yhteisellä tiellä. Sosiaalialan ja sosiaalityön korkeakoulut aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) kehittäjinä. Sosnet julkaisuja 6. Sosnet yliopistoverkosto.

Karila, K. & Harju-Luukkanen, H. & Juntunen, A. & Kainulainen, S. & Kaulio-Kuikka, K. & Mattila, V. & Rantala, K. & Ropponen, M. & Rouhiainen-Valo, T. & Sirén-Aura, M. & Goman, J. & Mustonen, K. & Smeds-Nylund, A-S. 2013. Varhaiskasvatuksen koulutus Suomessa. Arviointi koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 7:2013. Korkeakoulujen arviointineuvosto. Helsinki.

Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 564/ 2009.

Mäkinen, P. & Raatikainen, E. & Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. WSOY Pro. Helsinki.

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Kohti varhaiskasvatustilaa. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:11. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.

Partanen, A. & Moring, J. & Nordling, E. & Bergman, V. (Toim) 2010. Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Suunnitelmasta toimeenpanoon vuonna 2009. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), Avauksia 16/2010. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Rouhiainen-Valo, T. & Rantanen, T. & Hovi-Pulsa, R. & Tietäväinen, S. 2010. Kompetenssit sosionomien (AMK ja ylempi AMK) ydinosaamisen avaajina. Teoksessa Viinamäki, L. (Toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Kemi. 9–36.

SM, Sisäministeriö 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 – strategiasta. Sisäministeriö. Helsinki.

Sosiaalialan AMK -verkosto 2010. Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista. http://www.sosiaaliportti.fi/File/88a90840-b56d-443a-86ac-d3894576b2b1/Sosionomi_AMK_Kompetenssit_15042010.pdf.

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 – toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:13. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:15. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Tahvanainen S. & Hakala, R. & Virtanen, K. 2012. Sosiaali-, terveys- sekä kuntoutus- ja liikunta-alan osaamistarpeiden ennakointi. Synteesi 2006-2020 tehdyistä ennakointiselvityksistä. Opetushallitus, Oulun seudun ammattiopisto & Tampereen ammattiopisto. Helsinki, Oulu & Tampere.

Taipale-Lehto, U. & Bergman, T. 2013. Vanhuspalvelujen osaamisraportti. Raportit ja selvitykset 2013:14. Opetushallitus. Helsinki.

Tast, E. & Myllärinen, A. R. 2009. Sosiaalialan uuden asiantuntijuuden rakentuminen koulutuksen ja työelämän yhteistyönä. Sosiaalipedagoginen orientaatio ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa. Alkuperäinen painos 2001. E-julkaisu 2009. Hämeen ammattikorkeakoulun e-julkaisuja. http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMKJulkisetDokumentit/Yleisopalvelut/Julkaisupalvelut/Kirjat/kielet_kulttuuri_hyvinvointi/sosiaalialan%20uuden%20asiantuntijuuden%20rakentuminen.pdf

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003/352.